

Leif Ludvig Albertsen: Lyrik der synges. Berlingske
leksikon bibliotek, Kbh. 1978. 168 s. Kr. 59,00.

Lars Lønnroth: Den dubbla scenen, Muntlig diktning
från EDDAN till ABBA. Prisma, Stockholm 1978. 432
s. Sv. kr. 80,00.

Peter Burke: Popular Culture in Early Modern Europe.
New York, Hagerstown, San Francisco, London 1978.
365 s. Kr. 61,00 i Kbh.'s Bogcafé (for paperback-
udgaven).

Set i et større perspektiv er de tre bøger, der her
skal omtales, gode eksempler på det nybrud og den
grøde, der har været i de humanistiske videnskaber
i 60'erne og 70'erne. Karakteristisk er: Direkte
eller indirekte inspiration fra marxismen, tværfag-
lighed, stræben efter syntese. Samtidig er det ik-
ke helt tilfældigt, at de kommer netop sidst i
70'erne.

For nogle år siden var det i venstreorienterede
kredse almindeligt at nære en dyb skepsis til alt,
hvad der havde med skønhed og æstetik at gøre. Æs-
tetik er helt alment læren om reglerne for det skøn-
ne, det fascinerende, og den slags var noget ver-
densfjernt og reaktionært noget, mente mange. Man
kunne støde på fagkritiske universitetsanalyser af
f.eks. Røde Mor, hvis pointe var en afstandtagen
fra gruppen, fordi dens tekster - når de blev redu-
ceret til entydige politiske slagord - var manipu-
lerende og repræsenterede en forkert socialisme-
forståelse. En så skematisk opfattelse af kulturpro-
dukter er heldigvis sjælden i dag. Venstrefløjen -
og den videnskab der er inspireret af den - er for
alvor ved at blive opmærksom på den magt, æstetiske
virkemidler har over sindene - og på at der er an-
dre skønhedsbegreber end det borgerlige. En af ung-
domsoprørers "grand old men", Herbert Marcuse, har
endog for nylig udgivet en bog om "den æstetiske
dimension", hvori han på sin konsekvente frankfur-
ter-facon hylder kunsten som livskraftens og frigø-
relsens (og dermed revolutionens) forbundsfælle.
("Den æstetiske dimension. Bidrag til en kritik af
den marxistiske æstetik." Kbh. 1979).

Ligesom æstetik-foragten før i tiden var en forstå-
elig reaktion mod den elitære borgerlige æstetik,
som den kommer til udtryk i megen klassisk og mo-
dernistisk digtekunst og musik, så er det også for-
ståeligt, at den ændrede samfundsmæssige situation
i 70'erne har ført til et mere nuanceret syn på
æstetikbegrebet. Helt alment har krisen afskåret
de fleste af os fra den samme grad af udadvendt
selvudfoldelse som vi før havde vænnet os til - og
givet os impulser til at søge sanserubelsen på en
mere indadvendt måde, f.eks. i musik og kunst. So-

cialismens udbredelse har imidlertid ført til, at
mange har fået øjnene op for en alternativ, ikke-
borgerlig kultur og dens mere kollektivt prægede
værdier - en kultur som venstrefløjen selv har for-
søgt at videreudvikle gennem festivaler, ø-lejre,
basisgrupper, fællessang, folkebevægelser og meget
mere. Og endelig tror jeg en tredje ting også er
vigtig for den vågnende æstetikinteresse. Denne tre-
die ting er en følge af, hvad jeg vil kalde "ven-
strefløjens afmagt over for krisen": Her har ven-
strefløjen i årevis analyseret og afsløret det nu-
værende samfund, ja har måske endda på det kultu-
relle område været førende. Men dels har det poli-
tisk ikke ført til større opbakning ved f.eks. fol-
ketingsvalgene end 10% af befolkningen, dels har vi
de sidste par år f.eks. set, at millioner af unge i
den vestlige verden har ladet sig rive med af dis-
cobølgen - på trods af at vi kan påvise denne bøl-
ges reaktionære funktion. Eller kan vi? Netop over
for et fænomen som discobølgen synes venstrefløjens
uførmændhed over for at forklare - og bekæmpe -
Travoltas æstetiske virkemidler åbenlyst.
De tre bøger, der her skal omtales, har tilsynelad-
ende ikke meget til fælles. Men de er hver på sin
måde på sporet af en alternativ æstetik og mere
folkelige kulturformer. Lad os tage dem én for én.

Leif Ludvig Albertsen er professor i tysk littera-
tur ved Århus Universitet. Universitetspolitisk
står han til højre, men i sin faglige produktion er
han kendetegnet ved en åbenhed og en nysgerrighed,
der nok kan inspirere. Og "Lyrik der synges" er for
en bredere kreds det mest inspirerende han indtil
nu har udgivet.

Udgangspunktet i bogen er, at der findes to slags
lyrik, nemlig lyrik der læses og lyrik der synges,
og at den første traditionelt regnes for finere end
den anden. Når forskerne endelig beskæftiger sig
med det, som folk synger, sker det med pincet:

"Man jager efter manipulationen bag teksterne,
som om ikke al litteratur, fra den højeste til
den jævreste, levede af at manipulere; man for-
dømmer det element af jeg-ved-øj-hvad i tek-
sterne, der hensætter brugeren i trance, som
om ikke trance også kan bruges til noget godt.
I stedet skulle man prøve at finde frem til de
kræfter, de stærke kræfter med folkelig appel,
der findes i f.eks. sange, og prøve at nyttig-
gøre dem..."

(s. 9)

Trance er et nøgleord, og bogens formål er at finde
frem til æstetikken bag de sangtekster, som bruges
kollektivt, på en måde så solidariteten med disse
sangtekster fastholdes. Det er bedre at kanalisere
behovet for trance via kollektiv sang (f.eks. -
kunne jeg tilføje - ved at skabe nye socialistiske
sange) end at benægte og undertrykke behovet.

I sin søgen efter denne alternative æstetik går Al-
bertsen først tilbage til roden til splittelsen mel-
lem de to slags lyrik i anden halvdel af 1700-tal-
let, hvor ideen om den geniale kunstner opstod sam-

tidig med opkomsten af det nye borgerlige samfund.
I Danmark forløb udviklingen dog anderledes end i
Tyskland - fordi borgerskabet udviklede sig ander-
ledes, men bl.a. også fordi adskillige store dir-
gere skrev salmer og folkelige sange i det 19. årh.
(det holdt de op med i det 20.). I den forbindelse
vover Albertsen den vist noget tvivlsomme påstand,
at det bl.a. skyldes en "tradition for ypperlige
sangkomponister" (s.19). - Alt i alt er dette kapi-
tel lidt for populariseret efter min smag; på trods
af de bedste hensigter hos Albertsen, kommer vi fak-
tisk ikke for alvor bag om de store personlig-
heder.

Herefter karakteriseres to vigtige trance-elemen-
ter: Rimet, der manipulerer med os, fordi det fore-
gøgler en logisk indholdsmæssig sammenhæng, som ik-
ke behøver være til stede, og fodslaget, som groft
sagt blev mode o. 1750 og som ved gentagelsesvirk-
ninger sammen med rimet skaber strofer og refrain -
den overordnede struktur. Forholdet mellem melodi
og tekst berøres også, og Albertsen fremhæver, at
der ofte ligger et yderligere trance-element i
spændingen mellem tekstens metrum og melodiens
taktinddeling.

I kap. 3 beklager Albertsen med rette mangelen på
grundlæggende sangsociologiske undersøgelser, som
kunne belyse, hvordan brugssituationen indvirker på
en (gruppe-)sangs udformning, på dens overlevelsese-
chancer og på dens tilslibning ved brug. Nogle af
disse ting tager han så selv op. Han forsøger at
forklare en sangs gruppebekræftende effekt med be-
grebet anamnesis, der betyder, at man mindes og sam-
tidig gør nærværende:

"Alle sange, der før er sungne ved betydelige
lejligheder, det være sig Internationale eller
Jeg er træt og går til ro, overdrager erin-
dringen om hin tidligere lejlighed til den
syngendes øjeblik, måske ikke gennemreflekte-
ret, men desto mere magtfuldt. Hvis man i øv-
rigt solidariserer sig med de gange, man før
har sunget vedkommende sang, og de følelser,
man dengang følte, bliver sangen en katalysa-
tor for dem. For en gruppe med tilnærmelses-
vis det samme erfarings- og oplevelsesgrund-
lag bliver de enkelte syngendes følelsesud-
sving parallelle; gruppen svinger, den styrkes
som gruppe."

(s. 56)

Anamnesis-begrebet forklarer også, hvorfor kun én
melodi føles som den rigtige til en bestemt sang,
og dets negative modstykke er i øvrigt nostalgi
(den sang vi mindes, når vi hører den, men i øvrigt
ikke selv bruger).

Nogle vil måske stille sig skeptisk over for et så
uhåndgribeligt og tilsyneladende ahistorisk fæno-
men, som denne "anamnetiske effekt" - men også her
gælder, at det er bedre at prøve at indkredse og
præcisere den slags massepsykologiske virkninger
end at afvise dem, fordi de ikke er håndgribelige
og "materielle" nok. Grundlæggende har Albertsen
uden tvivl ret i sin påvisning af effekten, selv
om man kunne ønske en diskussion af forholdet mel-
lem melodiens og tekstens betydning for dens ska-

belse. Men i bogen kommer det til at fremstå, som om det kun er sange, der evner at katalysere en annametisk effekt. Kan ikke også lugte, berøringer, syns-, smags- og høreindtryk have samme effekt?

Endnu et vigtigt trance-element fremhæves i dette kapitel: De "skønne steder". Det er passager i en sang, som rummer en privat glans næsten uafhængigt af den omgivende helhed (s.72). For mange af os er det steder som "Han red sig under ø", "På stjerntæpper lyseblå", "en gravensten som smager", "tonernes vuggende fald". Og Albertsen strammer sit synspunkt næsten provokatorisk op, når han s.74 hævder, at i selve brugssituationen er det ikke tekstens mening - heller ikke i detaljen (hvad fa'en betyder "tonernes vuggende fald"?) - der er fængslende. Funktionen er vigtigere (jfr. s.59 & s.149).

Kap. 4 indfører et sidste vigtigt trance-element, kliché'en, der forstås positivt som "et praktisk illustrerende sætsykke, som man kan bruge igen og igen i beslægtede sammenhænge, og som kan regne med at blive forstået nogenlunde på samme måde af størstedelen af publikum, - noget der er mere praktisk og træfsikkert end et forsøg på at udtrykke sig spontant og originalt." (S.76). Og der parallelliseres til dagligdags vaner, som vi jo ikke skammer os over eller kræver skal gennemtænkes hver gang.

Resten af bogen består nu af konkrete analyser ud fra den her fremlagte æstetik (som selvfølgelig er endnu mere nuanceret end jeg har kunnet give indtryk af). Kliché-begrebet illustreres gennem analyse af alle verdens nationalhymner. Her viser sig det pudsige, at netop de hymner, som man skulle tro frem for noget udtrykte de nationale særegenheder,

To musikkulturer: Herbert Hansen og Bent Mundeling spiller sav og harmonika i et øltelt på Egeskov marked (foto: Dansk Folke-mindesamling, 1976); Leopold Stokowski dirigerer et symfoniorkester.

har så mange klichéer tilfælles, at man ofte ikke ville kunne gætte landet, hvis ikke dets navn direkte blev nævnt. (En tiendedel af verdens nationer har da også draget konsekvensen: Deres hymner har ingen tekst!). I øvrigt belyser Albertsen kunstformens nedbrydning gennem brug ved kirkens brug af salmer - hvilket, lettere misforstået, gav anledning til en skarp reaktion i Kristeligt Dagblad, da bogen blev anmeldt - og der gives analyser af sange, som har været ude for at få en helt ny funktion (bl.a. "Internationale" i dens fire danske versioner). I afslutningskapitlet opsummeres bl.a. sanglyrikkens sproglige (retoriske) effekter, og Albertsen opfordrer til praktisk brug af de erkendelser, bogen har givet, og som Albertsen selv mener er alment gyldige på mange punkter. Han stiller sig generelt noget skeptisk over for fællessangens muligheder i fremtiden i konkurrence med den elek-

Fællessang under anti-atomkraft marschen
Stevns-København i sommeren 1978. (Alfa Foto).

troniske industri (s.62-63); men mener dog, at grupper med et "optimistisk perspektiv" kan bære den videre (s.159). Hvis Albertsen er i tvivl, kan jeg fortælle ham, at de folkelige, mere eller mindre socialistiske, bevægelser i dagens Danmark har det godt og nok skal sørge for at føre fællessangen videre.

Albertsen kommer vidt omkring i sin bog. Men måske burde han have forholdt sig mere direkte til den (siden Karl Clausen) traditionelle skelnen mellem den kultiverede "folkelige" sang og så de ikke-formuendes "folkesang" (f.eks. nid- og skæmteviser). Det er hovedsagelig den første slags, Albertsen skriver om. Gælder der virkelig samme æstetiske love for de to? Har de samme funktion?

Mærkelig nok beskæftiger Albertsen sig faktisk ikke med sange fra de sidste 30 år. Man savner en stillingtagen til popmusikken, der jo også har fungeret som gruppesang ved fester o.l., og ikke mindst savner man venstrefløjens nye sangtradition i 60'erne

og 70'erne. Her havde været rig lejlighed til at komme ind på den Karl Clausen'ske problematik omset til moderne industrisamfund. Man kan ikke bebrejde Albertsen, at hans udgangspunkt er teksterne, og at han ikke har skrevet en egentlig sangsociologi, der også omfatter melodiernes æstetik. Han er helt klar over, at melodi og tekst er et hele (og får da også sagt noget om melodierne undervejs), men man kunne ideelt set ønske sig hans resultater udbygget sociologisk og musikalsk. Til slut skal det siges, at bogen er meget velskrevet (stedvis dog en anelse friskrygagtig). Den har garanteret ikke sagt det sidste ord om sit emne, bl.a. fordi den rejser lige så mange spørgsmål, som den besvarer. Den ægger (manipulerer!) gennem sit sprog og sit indhold til selvtænkning - og det er en fornem kvalitet.

Lars Lönnroth er ligeledes (yngre) professor, nemlig i litteraturvidenskab ved Ålborg Universitetscenter. Lönnroth, der tidligere især har skrevet om islandske sagaer, Bellman og litteraturforskningens metodeproblem, er en kontroversiel person på det nordjyske universitetscenter. Tilhængere ser i hans skarpe tunge en nyttig revser af visse venstreorienterede tendenser, mens modstandere mener, at han "blander sig" for meget, og beskylder ham for at have en Erhard Jacobsen-lignende rolle på Centret. Hvorom alting er: Det er en kendsgerning, at Lönnroth i adskillige tilfælde har været ret aktiv for at forhale stillingsbesættelser, når der var venstrefløjens folk involveret - det gælder i øvrigt bl.a. musikstillinger.

Det er ikke desto mindre en spændende bog, han har udgivet. Som titlen siger, er Lönnroth på sporet af æstetikken bag den mundtligt formidlede digtning. Bogen består af et teoretisk indledningskapitel, 12 grundige analyser af lige så mange mundtligt fremførte skandinaviske tekster (de fleste sunge eller med musik til), et ligeledes teoretisk, generaliserende slutkapitel, samt et kort bibliografisk efterskrift, et udførligt og nyttigt noteapparat og et stikordsregister. Analysernes hensigt er først og fremmest at redegøre for, hvordan tekstens form og indhold betinges af fremførelsessituationen (s.7), og bogens mere praktisk/politiske sigte er, at læseren gennem analyserne skal rustes til bedre at kunne tage stilling til "vissa mediepolitiske problem som har att göra med den muntliga textförmedlingens sociala villkor. Genom att studera hur denna förmedling fungerat i äldre tid kan vi möjligtvis bilda oss en föreställning om hur den kommer att gestalta sig i framtiden." (S.25). Lönnroth betoner, at bogen ikke i første række er skrevet for akademiske specialister.

Bogens teoretiske udgangspunkt er en sammensmeltning af flere forskellige ting. Lönnroth er inspireret af franske strukturalister og af den ideologikritiske tekstanalyse-metode (Lévi-Strauss, Roland Barthes og forskellige danske efterfølgere). Men hertil kommer påvirkning fra massekommunikationsforskning, retorik og folklørisik (Habermas med efterfølgere, Arnholtz, Parry & Lord, Bronislaw Malinowski, Vladimir Propp).

Habermas' teori om den borgerlige offentlighed og hans skitse af den feudale, "repræsentative offentlighed" er naturligvis et fundament. Men herudover fremhæver Lönnroth meget rigtigt, at Habermas ikke beskæftiger sig med bondesamfundets offentlighedsformer (eller "halvoffentlige" former), som eksisterede fra tidlig middelalder og langt op i moderne tid (s.22 ff). Disse sidste former var centreret omkring markeder, ting samt arbejds- og fritidssysler på bondegårdene, og de må stå centralt for et studium af mundtlig digtning. Lönnroth udgår i øvrigt fra en ret enkel kommunikationsmodel (s.10),

og hævder at udviklingen historisk er gået fra bondesamfundets tovejskommunikation til det moderne industrisamfunds envejskommunikation (elektroniske medier) - med en masse mellemformer (s.11 & 389). Denne påstand synes mig dog lidt for generel; også den feudale repræsentative offentlighed var udelukkende en envejskommunikation.

Lönnroth mener, at al mundtlig fortællende digtning har nogle fælles egenskaber, og her støtter han sig på to amerikanske forskere, Milman Parry og hans elev Albert B. Lord. Parry og Lord studerede bl.a. sangfortællinger på vers i Jugoslavien, og nåede frem til en generel teori om, at en sådan digtning udformes af traditionelle formler efter traditionelle regler. Inden for et givet forråd af formler improviserer sangeren så - alt efter fremførelsessituationen. (Lord: "The Singer of Tales". Cambridge, Mass. 1960). For Lönnroth rykker derfor studiet af de traditionelle byggestene i centrum, og i anden omgang studiet af de enkelte digtgenrers univers. Ved "univers" forstås Lönnroth genrens eget virkelighedsbillede, der bestemmes af dens emnekreds og dens synsvinkel. Så at sige bag om universet finder Lönnroth nogle myter, dvs. et "ideologisk bestemt forestillingskompleks" som dirigerer både udvalget og oplevelsen af alt det, der tilsammen udgør tekstens univers. (Dette særlige mytebegreb stammer fra Malinowskis "Myth in Primitive Psychology" fra 1926). Analysen har bl.a. til opgave at afsløre myternes funktion i det miljø, hvor digtet først fremførtes. (S.18-20).

Denne strukturalistiske indfaldsvinkel ligger også bag bogens titel, "Den dobbelte scene". Scenen er dobbelt, fordi beretteren fremsuggerer en fiktiv verden (tekstens univers) oven i fremførelsessituationens virkelige (dvs. scenerummet).

De 12 konkrete analyser er struktureret, så de først bringer teksten, evt. med oversættelse. Derefter skildres den typiske situation, hvori den pågældende tekst eller genre formidles til publikum. Så gennemgås kommunikationstypens historiske udvikling med vægt på det socialhistoriske. Der gives som regel en genre- eller motivhistorisk udredning, og til slut følger en mere detaljeret tekstanalyse, hvor strukturer, formelementer og ideologisk budskab struktureres og perspektiveres. De 12 tekster er udvalgt, så de dels repræsenterer forskellige tidsperioder fra Edda-kvadene til vore dage dels forskellige miljøer dels forskellige genrer. På trods af den store spredning er Lönnroth dog heldigvis ikke i tvivl om, at tekstanalyserne i sig selv hverken kan "bevise" eller "dementere" de teorier, som bogen bygger på.

De grundige analyser fører nogle gange til forfriskende og diskutabile resultater. Da Lönnroth konsekvent tager udgangspunkt i nedskrivningssituationen, ser han f.eks. Edda-kvadet Voluspá ("Vølvens spåsom") som et udtryk for 1200-tallets islandske høv-

dingemiljø - og hverken for folkevandringstidens germanske krigermiljø eller vikingetidens bondesamfund. Voluspá brugtes - sammen med sagaerne - ideologisk i høvdingenes festsale over for bønder og trælle til at bortforklare "fristatens" undergang.

Mandjævningen mellem kong Östen og kong Sigurd fra Snorres Heimskringla tolkes som en fremstilling af på den ene side kongemagtens og den nye herskerklasses høvisk-feudale ideer og på den anden side det gamle samfunds vikingedyder - hvor det nye sejrer. Den typiske scene for denne fortælling er nemlig hirdens drikkelag i kongens gæstebudssal.

Analysen af Elverskud er et godt eksempel på, hvordan Lönnroth illustrerer den historiske udvikling af det socialt bestemte forhold mellem traditionsbæreren og publikum. Traditionsbærers betydning fremhæves af, at udgangspunktet for analysen er den version af balladen, som soldaterhustruen Greta Natterberg fra Östergötland sang i 1812, og Lönnroths konklusion er, at visen her fungerede som et tragikomisk melodrama(!). Men vi får også et tilbageblik på visens oprindelse i bretonske, skotske og vestnordiske versioner. Og på dens funktion som dansevis hos overklassen i middelalderen, og herefter - idet han følger Thorkild Knudsens teorier - som både arbejds- og dansevis hos de lavere sociale lag.

En anden yngre forsker, der har studeret mundtlig kultur, nemlig marxisten Sigurd Kværndrup, tolker i sin store og glimrende indledning til Samlerens "Antologi af nordisk litteratur", bd. 1, Voluspá mere generelt som en kultisk spådom om stamme-kastesamfundets undergang og feudalsamfundets komme. Og så han mener, kvadet har fungeret som legitimering for den herskende klasse, men antager, det er digtet af "en rejsende vølve" omkring år 1000. (Antologien s.70-74). Kværndrup går ikke ind på Heimskringla, men antyder, at middelalderballaderne generelt må regnes for at være "folkedigtning" (s.st. s. 106-07) - hvilket bestemmer et nyt. Man får jo ligefrem lyst til at læse mere om Skandinaviens farverige "middelalder" ved at se meningerne brydes på denne måde.

Synet på "Vår Gud är oss en väldig borg" som kampsang og ideologisk våben for Stockholm-borgerskabet og statsmagten i Gustav Vasas skikkelse er sundt. (Jeg har selv anlagt et beslægtet syn på et dansk materiale i MODSPIL nr. 3). Kapitlet er i øvrigt ét ud af flere eksempler på, at Lönnroth tilsyneladende er bedre orienteret i dansk end i svensk litteratur: Hvis han havde inddraget Hildemans disputats, "Politiska visor från Sveriges senmedeltid", ville han mere konkret have kunnet sat salmen i relation til den svenske kongemagts veludviklede (vise-)propagandavirksomhed i senmiddelalderen. I denne sammenhæng savner man ligeledes en konkretisering af den repræsentative offentligheds, og evt.

"modoffentlighedens", struktur og funktion omkring reformationen i Sverige.

I Bellman-analysen er Lönnroth på hjemmebane. Den svenske digter ses, måske lidt overraskende, som en udløber af den middelalderlige karnevalskultur (s. 145) - men naturligvis på de nye præmisser, som det opkommende borgerlige samfund sætter. H.C.Andersens Svinedrenge analyseres som oplæsning i københavnske borgerhjem, og Gluntarne som udtryk for studentermiljøet i Uppsala i 1840'erne, hvor studenterbevægelsen var på overgangen til konservativ salonfæhighed.

"Arbetets söner" har altid været en af den svenske arbejderbevægelses mest populære sange. I begyndelsen fungerede den som revolutionær kampsang; men senere blev den betragtet som typisk reformistisk, hvad Lönnroth forklarer ud fra arbejderbevægelsens udvikling. Man mindes Albertsens, men Lönnroth konkluderer, at det er mystikken og de gammeltestamentlige visioner, der betinger sangens slagkraft, ikke dens eventuelle "realisme" eller politiske analyser af dagligdagen (s.259).

Det mangetydige fænomen Evert Taube analyseres ud fra sømandsvisen om "Fritiof och Carmencita", hvor en borgerlig lyrisk tradition sammensmeltet med kabaretttraditionen. Et folkesagn om frimurere bringer os ud blandt landproletariatet i Småland i 1930'erne, hvor fortæller-repertoiret "samtidigt är konservativt och potentiellt revolutionär" (s.297). Modernist-digteren Liddegren ses som udtryk for en generation af intellektuelles (efterkrigs-)livsførelse med succes i radio og på grammfon, og endelig analyseres ABBA's "Money, money, money" som det perfekte afpassede udtryk for 70'ernes medieteknik og kommercielle kulturindustri (karakteriseret af en særlig tekstlig og musikalsk dobbeltbundethed). - Man kommer vidt omkring og får lyst til at vide mere for at forstå sin egen samtid og dens utroligt forskellige kulturudtryk.

Bogens styrke er, at den altid betragter teksten i sit fremførelsesmiljø (nogle gange både forfatterens og en eller flere senere optegnelser miljø, hvorved vi i flere tilfælde kan spore tekstens ændrede funktion), ligesom det også er meget værdifuldt, at vi altid får en skitse af genren bag teksten og denne genres historiske udvikling. Jeg synes dog bogens slutkapitel er en smule skuffende. Kapitlet opremser bogens resultater og filosofierer lidt over forholdet mellem kulturindustri og alternativ kultur i fremtiden. Resten af bogen lægger op til en sammenhængende teori om historien, i dette tilfælde altså den mundtlige digtnings udvikling. Men Lönnroth forsøger i denne bog at sammensmelte forskellige ældre og nyere teorier, og han har ikke selv en sammenhængsskabende historieteori. Bogen inspirerer først og fremmest gennem sine konkrete analyser - selv om det undrer, at Lönnroth ikke anbefører noderne til de tekster, der har melodier, og

i øvrigt næsten ikke går ind på musikens betydning. Man kan lære mange ting af en socialhistorisk orienteret kulturradikalisme af Lönnroths type - lad det være sagt utvetydigt. Men jeg har lyst til at komme med et par mere generelle bemærkninger om kulturradikalismens rolle i dagens kulturliv, for den er problematisk. Mange kulturradikale har svært ved at forholde sig til samtiden, og når de gør det, er det hyppigt for at nedgøre den brede befolknings kultur. Hvis en analyse af ABBA ikke indirekte skal komme til at tage afstand fra de mennesker, som hører ABBA, så må den tage de behov alvorligt, som ABBA's musik er en skintilfredsstillelse af. Og i studiet af ældre kulturprodukter er de kulturradikale efterhånden gode til at påvise deres funktion i datiden, men "glemmer" deres funktion i dag. Hvad hjælper det, at videnskaben kan påvise, at bestemte kulturprodukter engang har været led i en progressiv samfundsudvikling - hvis de i medierne og i uddannelsessystemet fungerer undertrykkende over for folks aktuelle behov og som led i skolens sorteringsmekanisme. En videnskab der systematisk går uden om dette aspekt, fungerer med eller mod sin vilje som et led i denne undertrykkelse.

Peter Burke's bog hedder "Popular Culture in Early Modern Europe", og er noget så velkomment som en sammenfattende skildring af folkekulturen i Europa og dens udvikling fra 1500-1800. Noget sådant er mig bekendt aldrig forsøgt før. Ganske vist er der inden for den sidste snes år lavet mere begrænsede nationale synteser af historikere (og sikkert også af andre) som Caro Baroja, R. Mandrou, N.Z. Davis og E.P. Thomson. Og i samme periode har venstrefløjens i Vesten genopdaget folk som den sovjetiske litterat Michael Bachtin og hans teorier om en folkelig "latenterkultur". (Centrale uddrag af Bachtins to hovedværker findes på tysk i "Literatur und Karneval", München 1969. Her kan man også læse den spændende historie om den funktion, Bachtins teorier havde i Stalin-tidens Sovjet). Men ingen har før povet at give sig i kast med en så omfattende syntese som Burke. Han er da også undskyldende over for sin dristighed i forordet. Ikke desto mindre synes han godt rustet til opgaven. Burke har undervist i europæisk historie ved University of Sussex siden 1962, han har skrevet eller været udgiver af en del social- og kulturhistorisk orienterede specialværker om perioden, og endelig har han været på studierejser til forskellige europæiske lande (bl.a. Norge og Sverige). Burke har bl.a. været udgiver af "Economy and Society in Early Modern Europe, Essays from Annales" (London 1972), og at dømmet efter det forord, han her har skrevet, føler han sig på linie med det historiesyn, man finder hos den franske "Annaleskole" (bl.a. interesse for lange udviklingslinier, for totalhistorie, for overordnede strukturer mere end

konkrete begivenheder og personer, og for opvurdering af bl.a. socialhistorie).
Folkekultur ("popular culture") defineres i forordet som "...uofficiel kultur, den kultur man finder hos dem, der ikke er en del af eliten, de 'undergivne klasser' som Gramsci kaldte dem." Modsætningen er den lærde, dannede kultur ("learned culture"). Folkekulturen bærer af en række mere eller mindre veldefinerede sociale grupper, hvoraf de mest fremtrædende i perioden er bønder og håndværkere. Begrebet folkekultur indbefatter folkesange, folkemusik, folkesagn, opbyggelige billeder, kunsthåndværk, mysterie- og farcer, flyvebladsliteratur og ikke mindst folkelige fester af enhver slags. Listen kunne endda gøres endnu længere.
 Men kultur i den Burke'ske betydning er ikke bare døde ting. Meningen er, at udrede det "system af fælles meninger, holdninger og værdier, og de symbolske former (fremførelser, håndværk) hvori de udtrykkes og legemliggøres" (forordet). Burke er på sporet af folkekulturens værdier, fordi han mener, de stadig kan sige os noget, og fordi prisen for det industrisamfund, der udslettede dem, kan være for høj (f.eks. s.285 - den forsigtige formulering er karakteristisk).
 Bogen, der er velskrevet på en typisk engelsk måde og som ikke kun henvender sig til specialister, er delt i tre hoveddele. Første del handler om de intellektuelles genopdagelse af "folket" fra anden halvdel af 1700-tallet. Men i øvrigt afgrænser den begrebet folkekultur, den bestemmer variationerne og det fælles i folkekulturen, og den diskuterer hele kildemateriale-problematikken. Anden del giver så en strukturel beskrivelse af folkekulturen: Hvordan den formidles, dens skabelsesproces og traditionelle former, dens helte og skurke, dens fester og i det hele taget dens værdiforestillinger og funktion. Tredie del skildrer endelig de ændringer, der sker i folkekulturen i takt med udviklingen 1500-1800. Bogen afsluttes med et helt uvurderligt noteapparat til de enkelte kapitler, en "udvalgt bibliografi" på 600-700 titler, der viser forfatterens belæsthed på henvend en halv snes forskellige sprog, samt et person- og sagindex.
 Burkes grundsyn er, at folkekultur skal studeres komparativt (sammenlignende) over et større område. Den folkekultur, bogen studerer, strækker sig geografisk fra Norge til Sicilien, fra Irland til Ural. Det siger sig selv, at Burke for at realisere sit mægtige projekt har været nødt til at sprænge de traditionelle faggrænser, og bogen bygger da også på metode- og litteratur fra (især) videnskabsgræne som historie, folkloristik, litteraturvidenskab og etnologi.
 Det er en håbløs opgave at skulle give et udtømmende billede af alle de emner, som Burke får berørt i bogen. Men nogle af hans centrale teser kan vist sammentrænges til følgende: Europa havde grundlæggende

to forskellige kulturtraditioner i perioden, nemlig folkekulturen og den herskende klasses lærdomskultur. Flertallet havde kun én kultur, folkekulturen; men eliten var kulturelt "flersproget" i 1500-tallet, idet den ud over sin egen lærdomskultur også deltog i folkekulturen (s.28). Her sker imidlertid en tydelig udvikling gennem periodens tre århundreder, idet overklassen gradvis trækker sig tilbage fra folkekulturen, således at de to kulturer står uden direkte forbindelse med hinanden sidst i 1700-tallet - netop på det tidspunkt hvor de intellektuelle "opdager" folkekulturen (s.29 & kap.9). Burke opererer med en todelte reform af folkekulturen sat i værk af de lærde, først og fremmest gejstligheden. Første fase, hvor man forsøgte at udrydde de hedenske rester, skabe adskillelse mellem religiøs og verdslig og indpode en ny mere asketisk moral, strækker sig fra reformationen frem til o.1650. Anden fase, der præges mere af lægfolk og af verdslig tænke- og dækker 1650-1800. (Det synes oplagt at konfrontere denne reformtanke med Max Webers ideer om en sammenhæng mellem "protestantisk etik" og "kapitalistisk ånd", især da både Calvin og pietismen nævnes som en del af reformen. Men den diskussion har Burke ikke villet tage op). Burke mener, at handelskapitalismen fremmede i det mindste de materielle sider af folkekulturen, indtil den industrielle revolution udryddede den gennem sin "kommærcialisering" af produktionen og fritiden (s.244ff). Folkekulturen ses i øvrigt ikke som en enhed; det betones, at den bærer af forskellige sociale grupper som håndværkere, bønder, hyrder, minearbejdere, soldater, sømænd, - ja, endog "subkulturer" som tigge og tyve. Også religiøse, kønsmæssige og regionale forskelle fremhæves (kap. 2). Folkekulturens forskellige udtryk fra folkeviser til teaterstykker ses som varierende kombinationer af forskellige elementære former og former (inspirationen fra ovennævnte Parry & Lord mærkes også her). De folkelige fester, specielt karnevals-/festelavnsfesten, med hovedtemaerne mad, sex og vold, tolkes som på én gang social protest og et afreagerings- (og dermed kontrol-)middel - en tankegang jeg tror har meget for sig. Sammenfattende mener Burke, at folkekulturen tematiserer de samme emner gennem hele perioden; men at der kommer nye emner til, og at der sker en gradvis verdsliggørelse og en politisering, der bl.a. har sin forklaring i staternes centralisering, hærenes vækst og læsefærdighedens og de skrevne mediers udbredelse (s. 269-270).
 Selvfølgelig er der også musik i alt det her. Folke- og især visesang nævnes og analyseres mange steder spredt ud over hele bogen. Jeg har med vilje ikke villet trække dette aspekt isoleret frem - når en af bogens pointer er, at det hele hænger sammen.
 Som man kan forstå, er Burkes indfaldsvinkel til historien altså social- og kulturhistorisk, og han a-

Musik i en folkelig og politisk sammenhæng i dag - en OOA-demonstration. (Alfa Foto).

nalyserer f.eks. ikke udviklingen 1500-1800 som et spørgsmål om overgang fra feudal til kapitalistisk produktionsmåde. Hans analyser er imidlertid ofte materialistisk funderede (måske et eksempel på, at materialistisk betragtningsmåde er noget mere nærliggende for f.eks. folkloristik og etnologi end for f.eks. musikvidenskab) - selv om han enkelte gange får rodet sig ud i idemæssige forklaringer, som ikke kan holde for en dybere betragtning. (F.eks. konkluderer han s.280-81, at overklassens tilbage-trækning fra folkekulturen skyldtes, at denne kultur var relativt statisk, mens lærdomskulturen udviklede sig meget hurtigt. En sådan konklusion burde ikke få lov at stå alene, da der selvfølgelig er materielle - sociale og økonomiske - grunde til, at udviklingen forløb således i perioden. I det hele taget kunne man have ønsket konturerne af periodens

økonomisk-politiske udvikling trukket skarpere op i bogen, end det sker i slutkapitlet). En enkelt udeladelse i bibliografien undrer mig, nemlig Habermas' "Borgerlig offentlighed" - og dermed mangelen på en offentligheds- og publicistiksynsvinkel. En inddragelse af hans skitse til et feudalt offentlighedsbegreb kunne have givet diskussionerne af folkekulturen som protestform eller ej perspektiv. Og jeg tror, det er mere frugtbart at anskue folkekulturens overtagelse af kirke-lige former til eget brug som et spørgsmål om at udtrykke sig gennem ét af flere medier - og ikke som et spørgsmål om "gesunkenes Kulturgut" (jfr. s.123). Også studiet af "flyveblads- og folkebogs-kulturen", som Burke mener er en formidler mellem lærdomskultur og folkekultur, kunne have vundet ved inddragelse af en offentlighedssynsvinkel.

Det er en billig fornøjelse at gå på jagt efter eksempler på, at Burke kunne have været bedre inde i danske forhold. Det er en flot påstand, at de hundrede viser, som Anders Sørensen Vedel fik trykt i 1591, tilhørte menigmand i 1500-tallet (som Burke helt uproblematiserende antager s.282). Tværtimod kunne eksemplet Danmark, nærmere bestemt Vedels og Syvs visebøger samt flyveblade, have givet Burke konkret materiale til studier af, hvordan trykken har bevaret viser, som var gået ud af mundtlig tradition, men senere igen blev optaget i den - et problem Burke opkaster, men lader stå åbent s.257. Det er vist under lavmålet at gøre opmærksom på, at adskillige danske - og svenske - bogtitler gengiver sløset; men man er vel ikke ren chauvinist, når man trods alt undrer sig over, at hverken Svend Grundtvig eller Evald Tang Kristensen er nævnt i selve

bogen, og at kun Grundtvigs "Danmarks Folkeviser i Udvalg" (men ikke "Danmarks gamle Folkeviser" eller værker af Kristensen) er med i bibliografien. Tang Kristensens fantastiske indsamlinger i Jylland sidst i 1800-tallet kunne have henledt opmærksomheden på det faktum, at folkekulturen i de fleste europæiske lande aldeles ikke forsvinder o.1800, men tværtimod i visse tilfælde lever i bedste velgående langt op i det 20. årh. (jfr. Sven Nielsens artikel om dansk folkesang i 19.-20.årh. i MODSPIL nr.3). England har en særstilling, fordi folkekulturen her først af alle lande rammes af kommercialiseringen. Men selv her lever folkesangen videre under de nye betingelser, som vi kan se af A.L. Lloyds glimrende bog om "Folk Songs in England" (London 1967). Det er i det hele taget nok så spændende at se, hvordan den gamle folkekultur omformes i industrialiseringskølvand, og hvordan dens forhold er til den kultur, som den nye klasse af industriarbejdere bærer. På en række punkter er jeg ikke i stand til at vurdere Burkes resultater. Men sammenfattende kan det siges, at hvad enten man er enig eller uenig i Burkes hovedtanker, så er bogen et originalt bidrag til forståelsen af folkekulturen i Europa. Den repræsenterer en umådelig mængde viden, og - hvor utroligt det end lyder i betragtning af dens omfattende emne - så er den faktisk ret nuanceret i sin argumentation og i sine ofte forsigtige konklusioner.

MUSIKTERAPI. - HJÆLP ELLER BEDØVELSE?

Martin Geck: "Musikterapi. Hjælp eller bedøvelse. En kritisk diskussion om musikken i samfundet." Hans Reitzel, 1978. Kr. 67,50.

Bogen er oversat fra tysk efter "Musiktherapie als Problem der Gesellschaft" (Stuttgart 1973) med udeladelse af to kapitler om musikterapi i USA og Tyskland. Til gengæld har oversætteren Anna-Lise Malmros skrevet et nyt forord.

Martin Geck (herefter MG) er af profession musikvidenskabsmand, men udgangspunktet for at skrive bogen var hans deltagelse (som kursist) i "Kölner Kurse für neue Musik" i 1972, arrangeret af komponisten Mauricio Kagel. Kursets tema var "Musikterapi."

MG skriver i forordet: "Denne bog, som for mig blev resultatet af kurset, er dog hverken nogen kursusrapport eller nogen hyldest til Kagel. Min bestræbelse går langt snarere ud på, med udgangs-

ner. Jeg er overbevist om, at denne bog hurtigt vil blive et standardværk, der også vil kunne bruges af mange andre end folk med faglig interesse i folkekultur.

Ingen af de tre forfattere er marxister, men de er påvirket af 60'ernes og 70'ernes ideologikritik og marxisme - og bør kunne inspirere den anden vej igen.

Albertsen rejser spørgsmålet om æstetikken, "masse-æstetikken" kunne næsten sige, i kulturprodukter der bæres af et kollektiv - i dette tilfælde sange. Musik og sang er et magtigt virkemiddel, der er med i næsten al ting i dag. Midlet kan bruges passiviserende, som i kulturindustriens produkter, men også aktiviserende, så det kan blive bærer af kollektive handlinger. For at kunne bruges personligt og politisk frigørende må vi kende "masseæstetikken" bag tekster og melodier. Her har vi musikfolk en stor opgave - når vi blot ikke taber sammenhængen og det overordnede mål af syne.

Alle tre bøger er på sporet af virkemidlerne bag mundtligt formidlet digtning og sang. Lönnroth prøver at sammensmelte nogle ældre og nyere analysemetoder; men hans givende konkrete analyser viser os på forskellig måde den betydning, som fremførelsessituationen altid vil have for det mundtlige udtryk. Burkes fængslende syntese må få os til at fundere over sammenhængen mellem folkekulturen og arbejderkulturen; den arbejderkultur hvor mundtlig

overlevering den dag i dag spiller en stor rolle f.eks. i England. I dette land har venstrefløjens ligefrem skabt et samarbejde mellem arbejdere og akademikere, som gennem bevægelsen og tidsskriftet "History Workshop" bl.a. arbejder på at indsamle og bearbejde folkets mundtligt overleverede historie i alle dens former og bruge den i dag på forskellig måde. Men det er en anden - og nok så spændende - historie.

De tre bøger må kunne bruges af gymnasielærere, evt. inspirere til tværfagligt samarbejde, hvad enten brugen så bliver direkte eller indirekte. (Jeg har selv - med rimelig succes - brugt Albertsens analyser af "Internationale" i nogle klasser). Endelig minder de tre bøger os om behovet for vel-skrevne og letforståelige fremstillinger af de større linier i (musik-)historien, som henvender sig til undervisningen og til bredere kredse. Alt for ofte har marxister ladet sig nøje med uforpligtende teoretiseren eller "ideologikritiske kommandoraids i den borgerlige videnskab", som Kristof Kristiansen har udtrykt det. En forfriskende undtagelse har for nylig set dagens lys, nemlig Torben Peter Andersens Danmarkshistorie ("Produktion og Samfund, Danmarks og Nordens Historie". Kbh. 1978). Også musikkulturernes historie og deres brydning den dag i dag ville være nyttig og spændende læsning!

Jens Henrik Koudal

punkt i kurset i Köln, at beskrive den nye disciplin "musikterapi" så informativt som muligt, og med både dens problemer og forhåbninger." (s. 13). Bogen er inddelt i to hovedafdelinger. I den første diskuterer MG musikterapi mere overordnet. Afsnittet hedder "Musikterapi mellem specialpædagogik og socialpsykiatri". MG opstiller spørgsmålene: "Hvilke principielle mål har musikterapien og hvorledes når den sine mål?" (s. 19) og får dem besvaret af for læseren ubekendte fagmænd.

"1: Musikterapien er en særlig del af specialpædagogikken. Mennesker, især børn, som på grund af kropslige skader, hjerneskader eller tidligere miljøskader ikke kan yde visse præstationer

og derfor trues af social isolation, skal understøttes med kompenserende færdigheder, musikudøvelse eller musikforståelse, som skal beskytte dem mod frustrationsoplevelser.

- 2: Musikterapi skaber et gunstigt klima for psykoterapeutiske behandlinger. Patientens spændings-tilstand kan reduceres i en sådan grad, at det bliver muligt verbalt at arbejde sig gennem konflikterne. Hvis patienten spiller selv, kan selvtilliden blive styrket og såkaldte fællesoplevelser kan blive formidlet.
- 3: I den psykiatriske behandling af svære neuroser og psykoser, i særdeleshed hos autistiske¹⁾ børn, giver musikterapien en hidtil ukendt mulighed for at komme i følelsesmæssig kontakt